

TEGNSPROGET

DETS VÆSEN OG DETS GRAMMATIK

AF

JOHS. IØRGENSEN,

Præst for Døvstumme.

I KOMMISSION HOS JUL, GJELLERUP

KØBENHAVN 1910

TEGN-SPROGET

DETS VÆSEN OG DETS GRAMMATIK

AF

JOHS. IØRGENSEN,
Præst for Døvstumme

„On sera surpris de la facilité avec
laquelle on peut apprendre le langage
mimique.“
Rambosson.

I KOMMISSION HOS JUL. GJELLERUP
KØBENHAVN 1910

UDGIVET MED UNDERSTØTTELSE FRA MINISTERIET
FOR KIRKE- OG UNDERVISNINGSVÆSENET.

INDLEDNING.

Emnet, som denne lille Bog har sat sig til Op-
gave at behandle, de døvstummes Tegnsprog, er et
ret nyt Emne og den Literatur, som findes derom,
meget begrænset. Om „Mimik“ findes ganske vist
en Del forskellige Værker, men selv om der mellem
Mimik og Tegnsprog findes mange Berøringspunk-
ter, er de dog to meget forskellige Ting. Mimiken
er kun bestemt til at ledsage og fremhæve det talte
Sprog, dens Virkemiddel er vel det samme som
Tegnsprogets, nemlig Gestus, men den er intet selv-
stændigt Sprog. Det, som kan hentes fra disse Vær-
ker, er derfor kun af ringe Betydning.

Naar Literaturen om Tegnsproget er forholds-
vis ringe, har det jo sin naturlige Forklaring i, at
Tegnsprogets Brug er indskrænket til en meget be-
grænset Kreds. Det anvendes, saavidt jeg kan se,
normalt kun paa tre Steder: blandt døvstumme, i
Pantomimen og delvist i Balletten. Pantomimen
har jo som Kunststart aldrig haft stor Betydning, og
i Balletten er det noget andet — Dansen — som
er Hovedsagen. Hvad de døvstumme angaar, er jo

dels Døvtummeundervisningen ikke stort mere end 100 Aar gammel, dels har der indenfor Døvtumme-lærernes Kreds altid været to Partier, hvoraf det ene forkastede og bekæmpede Tegnsproget som skadeligt for de døvtummes aandelige Udvikling. Langt de fleste Skrifter, som handler om Tegnsproget, beskæftiger sig derfor ikke med dets Væsen men med dets Værdi som Undervisningsmiddel for døvtumme. —

Af Arbejder, som har været mig til Hjælp ved Udarbejdelsen af følgende lille Bog, vil jeg dog særlig nævne tre, hvoraf igen navnlig det sidste er stærkt benyttet i Afsnittet om Tegnsprogets Grammatik. Det er: Oehlwein: Die natürliche Zeichensprache der Taubstummen, 1884; Skavlan: Tegnsproget (Nordisk Tidsskrift for Døvtumme-, Blinde- og Idiotskolen VIII. Bind, 1874) og Rémi Valade: Essay sur la grammaire du langage naturel des signes 1854.*)

Imidlertid, Emnet har sin Interesse, i første Linje for Døvtumme-Lærere og Mennesker, som har med døvtumme at gøre, men dernæst ogsaa i al Almindelighed.

Jeg skal ikke komme ind paa Spørgsmaalet om Tegnsprogets eller Tegnenes Anvendelighed ved Undervisning af døvtumme. Dette Emne er vel nærmest uddebatteret. Men et Par Punkter maa jeg dog have Lov til at fremhæve. For det første:

*) E. Reuschert: „Die Geberdensprache der Taubstummen“ udkom desværre først efter at jeg havde sluttet mit Manuskript.

Tegnsproget er et af den døvtumme selv dannet Sprog og derfor det for ham naturligste, hvorigennem vi faar det sandeste og klareste Billede af hans aandelige Tilstand. Ethvert Folkeslags Charakter afspejler sig jo i dets Sprog. Mellem den franske, tyske, engelske Nationalcharakter og det franske, tyske, engelske Sprog er der den dybeste Sammenhæng. At udrede denne i sine Enkeltheder er vel vanskeligt, men at den er der, er utvivlsomt. Hvor gaar saaledes ikke de vege, bløde Linjer i den danske Nationalcharakter igen i det bløde danske Sprog, i Modsætning f. Ex. til Norsk. Eller hør blot Klangene i den første Linje af den svenske Nationalsang — er det ikke, som havde man hele „Svenskeren“ lyslevende for sig? Det samme gælder Tegnsproget — i det har vi hele den døvtumme. Om saa engang i Fremtiden ikke en eneste døvtum mere skulde benytte Tegnsproget — noget, som dog næppe vil ske — det er dog deri og deri alene, at vi finder hans Sjæls Billede. Derfor havde en af vore bekendteste Døvtummemænd — Professor G. Jørgensen — fuldt ud Ret, da han engang, da jeg som ung Lærer skulde prædike første Gang for Eleverne i Fredericia-Instituttet — altsaa efter den rene Talemethode —, sagde om mig til en af Lærerne: „Hvis han siger et eneste Ord, som ikke kan siges i Tegnsproget, forstaar de ham ikke.“

Men er dette rigtigt, kan jeg ikke se rettere, end at det maa være enhver Døvtummelærers Pligt at kende Tegnsproget. Er det Nøglen til den døv-

stummes Væsen, tør han ikke være det foruden, selv om han ikke ved sin Undervisning vil bruge det direkte.

Dertil kommer endnu ét. Tegnene eller, om man vil, Mimiken er for den døvstumme, hvad Tonefaldet er for os. Om end en døvstum er i Besiddelse af Normalsproget, vil hans Tale — enten han taler med Fingrene eller med Munden — blive sørgelig monoton. Den bliver kedelig og livløs at høre paa og derfor ogsaa tidt vanskelig at forstaa. For at forstaa en døvstum — hvad Methode han end benytter — maa Opmærksomheden altid spændes, men det monotone dysser ligefrem en i Søvn. Jeg er derfor ganske enig med Oehlwein i følgende Udtalelse: „Es ist sogar Pflicht des Taubstummen-erziehers, den Taubstummen, der nach vielen Mühen in den Besitz der Lautsprache gelangt ist, anzuhalten, dasz er sich dieser Art natürlicher Gebärde bediene, da sie die Satzkonstruktion des Satzes nicht stört, dagegen das oft hart und eintönig klingende Lautsprechen des Taubstummen verdeutlicht und belebt, gleichsam den Accent seiner Lautsprache ersetzt.“ Det er jo ogsaa fra alle Sider indrømmet, at en Døfstummelærer bør være en god Mimiker; men en bedre Skole i Mimik end Tegnsproget findes ikke.

At Emnet derfor maa have Interesse for Døfstummelærere, er, synes det mig, utvivlsomt; men ogsaa udenfor denne snævre Kreds er Emnet af Betydning. Tegnsproget er i Virkeligheden et fuldt ud selvstændigt Sprog, ligesaavel som ethvert an-

det, og som en Undersøgelse af de talte Sprogs Bygning og Væsen har almindelig Interesse, ganske bortset fra, om de endnu tales eller hører til de døde Sprog, saaledes vil ogsaa en Undersøgelse af Tegnsproget give et Bidrag til Menneske-Aandens Historie, som er saa meget mere interessant, fordi dette Sprog er væsensforskelligt fra alle andre. Dertil kommer, at vi jo dog alle anvender Mimik, ja momentvis endog Tegnsprog — noget, jeg senere nærmere skal paavise — saa at Emnet ogsaa rent praktisk set ikke kan siges at være ganske blottet for almindelig Interesse.

Jeg skal blot tilføje, at det selvfølgelig ikke er som sproglig Videnskabsmand — noget, jeg ingenlunde vil udgive mig for at være — men som Praktiker, at jeg tager fat paa denne Opgave. Min Hensigt er hovedsagelig kun at lægge Stoffet frem, og hvad den egentlige sprogvidenskabelige Reflexion angaar, nøjes med smaa, forsigtige Antydninger.

Jyden og hans Strømper.

(Lassen: Dansk Læsebog.)

a) En Jyde gik en Dag henad Landevejen.

b) Han havde været inde i en Kro, hvor han havde drukket sig ganske fuld i Brændevin.

c) Han blev nu døsigt dinglede frem og tilbage, og tilsidst faldt han om paa Vejen, hvor han blev liggende og faldt i Søvn.

d) Medens han laa der og sov, kom der en Tigger forbi.

a)

En Dag før
1 2 3

Mand (Jyde)
5

Landevej
4

gik →
6

b)

lidt før
1 2

han
4

han
8

Kro ind	fuld	} →
3 5	9	
drukket	meget	
7 10		
Snaps		
6		

c)

han	dinglede →	dér
1 3		5
søvnig	tilsidst	faldt
2 4		6
		sov
		7

d)

han		dér
1 3		
sov	← gik forbi	Tigger
2 4	5	

g) Dette gjorde han da og gik sin Vej, men Jyden vedblev at sove og mærkede ingen Ting.

h) Kort efter kom en Mand kørende henad den samme Vej. Han holdt stille og raabte til Jyden, som laa paa Vejen: Tag Benene til dig, eller jeg kører over dem!

g)

hans 3	han 1
Strømper 2	ligesaa hans 5
trak af 4	egen 6
hans 9	byttede 7
Strømper 8	
trak paa færdig 10	
← gik bort 11	
Mand 12	
sov 13	
ved ikke 14	

h)

lidt efter 1 2	← kører 4	Mand tredje 3
ham 6	← ser 5	
sover 7	standser → 8	
	raaber 9	
Du 10		
Ben 11		
træk til Dig 12		
eller 13		
jeg 14		
kører over 15		

